

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wpłynęło: 27.09.2021	Znak: e-mail
Ref: 29.09.21	Za: papier

Prof. dr hab. Michał Zwierzykowski
Wydział Historii UAM
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7
61-614 Poznań

Warszawa, dnia 24 września 2021 roku

dyr. 29.09.21
Ingeł kury
R

**Recenzja dorobku dr. Andreja Macuka
w postępowaniu habilitacyjnym w dyscyplinie historia**

Przedmiotem niniejszej recenzji jest ocena dorobku naukowego i aktywności naukowej dr. Andreja Macuka, osiągniętych po uzyskaniu stopnia doktora, na potrzeby prowadzonego przez Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk postępowania habilitacyjnego, w celu ustalenia, czy zgłoszone osiągnięcie i dorobek naukowy spełniają wymagania wynikające z art. 219 ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2021 r., poz. 478), to znaczy czy stanowią one znaczny wkład w rozwój dyscypliny historia i były realizowane w więcej niż jednej instytucji naukowej (w szczególności zagranicznej).

Dr Andrej Macuk uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, nadany w dniu 13 maja 2005 r. przez Wyższą Komisję Atestacyjną Białorusi, na podstawie rozprawy pod tytułem „Rywalizacja fakcji magnackich na ziemiach białoruskich WKL o dominację polityczną (1717-1763)” (napisanej i obronionej w języku białoruskim). W związku z powyższym, w niniejszej recenzji oceniany będzie dorobek z okresu po uzyskaniu stopnia doktora, czyli od 2. połowy 2005 do 1. połowy 2021 r., kiedy złożony został wniosek o wszczęcie procedury habilitacyjnej.

Kandydat do stopnia naukowego doktora habilitowanego niemal przez cały podlegający ocenie okres był pracownikiem naukowym Instytutu Historii Narodowej Akademii Nauk Białorusi, gdzie zajmował kolejno coraz wyższe stanowiska w hierarchii naukowej, ostatnio, w latach 2018-2020 był już czołowym pracownikiem naukowym. W okresie tym opublikował i przygotował do przeprowadzenia procedur rozprawę habilitacyjną. Niestety, na skutek burzliwych wydarzeń politycznych na Białorusi i represji władz państwowych, dr Macuk został zwolniony z pracy w Instytucie, a trwające procedury przerwano. Został zmuszony do emigracji – obecnie jest związany z Europejskim Uniwersytetem Humanistycznym w Wilnie i prowadzi badania naukowe w ramach projektów realizowanych w Instytucie Historii im. T. Manteuffla PAN oraz Niemieckim Instytucie Historycznym, przebywając w Warszawie.

Dorobek naukowy Habilitanta, uzyskany przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora, to współautorstwo dwóch niezwykle wartościowych naukowo i warsztatowo książek (spisu urzędników województwa wileńskiego oraz deputatów Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego – był odpowiedzialny za części dotyczące XVIII w.) oraz 7 artykułów w czasopismach oraz rozdziałów w pracach zbiorowych i wydawnictwach pokonferencyjnych. Podstawą doktoratu była wspomniana już rozprawa poświęcona dziejom politycznym Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1717-1763, która stała się podstawą opublikowania (po znacznych zmianach i poszerzeniu) monografii w języku białoruskim pod tytułem: *Rywalizacja faksji magnackich w Wielkim Księstwie Litewskim (1717-1763)* (Mińsk 2010, Wydawnictwo „Medysont”, ss. 639) – z uwagi na istotny związek tej książki z rozprawą doktorską nie została ona wzięta pod uwagę w niniejszej recenzji, jednak stanowiła, co trzeba podkreślić, bardzo solidną bazę dla budowania dorobku Habilitanta.

Po uzyskaniu doktoratu dr Macuk opublikował w latach 2005-2021 (czyli w okresie 16 lat) **imponujący dorobek** w postaci autorstwa bądź współautorstwa 109 pozycji bibliograficznych (według obliczeń piszącego te słowa na podstawie przedłożonego wykazu osiągnięć) – już prosty rachunek wskazuje, że średnia publikacji na każdy rok wynosi bez mała 7. Na dorobek ten składają się przede wszystkim dwie, opublikowane w języku białoruskim, autorskie monografie: *Województwo połockie w XVIII w. Wojewoda, elita szlachecka, sejmiiki* (Mińsk 2014, Wydawnictwo „Białoruska Nauka”, ss. 231, il.), *Życie polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego podczas bezkrólewia w latach 1733-1735* (Mińsk 2020, Wydawnictwo „Białoruska Nauka”, ss. 366, il. – ta książka została wskazana jako główne osiągnięcie we wniosku habilitacyjnym, zatem jako najważniejszy przedmiot niniejszej recenzji będzie bardziej szczegółowo oceniona niżej); oraz współautorstwo 5 innych książek (czterech kolejnych tomów monumentalnych spisów urzędników Wielkiego Księstwa Litewskiego – województw trockiego, połockiego, mścisławskiego i brzeskiego, opracowanych pod kierunkiem wybitnych znawców dziejów nowożytnej Litwy, profesorów Henryka Lulewicz i Andrzeja Rachuby, a także redagowanej przez tego ostatniego monografii dziejów rodziny Ciechanowieckich herbu Dąbrowa – wkład autorski dr. Macuka dla części dotyczących XVIII w. był znaczący) – co trzeba wyraźnie podkreślić, wymienione powyżej spisy urzędników oraz monografia rodu zostały wydane drukiem w Wydawnictwie DiG, znajdującym się w wykazie z dnia 22 lipca 2021 r., opublikowanym

przez Ministerstwo Edukacji i Nauki (za publikację monografii w tym Wydawnictwie przyznano 80 pkt., identyfikator 67500). Spisy urzędników litewskich, obok publikowanych od lat 90-tych XX w. spisów dotyczących Korony, są bez cienia wątpliwości jednym z najważniejszych narzędzi warsztatu historyków (ale również literaturoznawców) badających dzieje i spuściznę piśmienniczą dawnej Rzeczypospolitej – trudno sobie wyobrazić opracowywanie i korzystanie w wielu źródłach bez tej nieocenionej pomocy. Habilitant od lat należy do ważnych członków zespołu opracowującego spisy.

W 2020 r. dr Macuk był redaktorem cennej zbiorowej monografii naukowej opublikowanej w języku białoruskim i polskim, z udziałem historyków białoruskich, litewskich i polskich: *Parlamentaryzm w Wielkim Księstwie Litewskim w XVIII w.* (t. 2 serii: „Współczesne problemy historii i kultury. Zbiór artykułów naukowych”, Mińsk 2020, Wydawnictwo „Białoruska Nauka”, ss. 360, il.), redagował także szereg tomów białoruskiego czasopisma „Arche”.

Jako główne osiągnięcie naukowe w przewodzie habilitacyjnym dr Macuk zgłosił swoją najnowszą monografię: *Życie polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego podczas bezkrólewia w latach 1733-1735* (Mińsk 2020, Wydawnictwo „Białoruska Nauka”) – liczy ona 366 stron i kilkanaście barwnych ilustracji oraz zaledwie jedną tabelę. Książka składa się z bardzo krótkiego wstępu, 12 rozdziałów problemowych w porządku rzeczowo-chronologicznym, obszernego zakończenia, bibliografii i indeksu osobowego. Recenzentami wydawniczymi rozprawy byli prof. dr hab. Jerzy Dygdała, ze strony polskiej, oraz dwoje recenzentów białoruskich – dr hab. Swietłana W. Marozowa i dr hab. Andrej A. Miacielski. Co trzeba podkreślić, J. Dygdała jest obecnie największym znawcą problematyki wojny o sukcesję polską, zarówno w ujęciu międzynarodowym, jak i dziejów wewnętrznych Rzeczypospolitej.

W rozdziale pierwszym niezwykle kompetentnie, szczegółowo i krytycznie Autor poddał analizie stan dotychczasowego dorobku historiografii na temat dziejów omawianego w książce zagadnienia, co wymagało znajomości literatury historycznej rosyjskiej, polskiej, litewskiej, ukraińskiej, ale również pewnej liczby opracowań historyków z Niemiec, Austrii, Anglii i Ameryki. Nieco szkoda, że, być może ze skromności, dr Macuk nie poświęcił miejsca również białoruskim ustaleniom historiografii – z oczywistych względów głównie własnego autorstwa (co potwierdza analiza przypisów, bibliografii oraz dorobku Autora). Bardzo cenne jest również omówienie w tym rozdziale znanych wcześniej i

odnalezionych przez Autora źródeł do dziejów bezkrólewia i wojny o sukcesję polską – ten aspekt stanowi bez wątpienia ogromny wkład dr. Macuka do historiografii. Przez wiele lat udało mu się nie tylko zebrać znane już źródła i potwierdzić ustalenia poprzedników (tu szczególnie w kwestiach dotyczących aspektów międzynarodowych wydarzeń w Rzeczypospolitej), ale również odszukać i wprowadzić do obiegu ogromną liczbę nowych źródeł. Wykorzystane do napisania rozprawy materiały pochodzą z dużej liczby archiwów i bibliotek w Polsce, Białorusi, Rosji, Niemczech, Austrii, Francji, na Litwie, Łotwie i Ukrainie. Jedyne braki, jakie narzucił się piszącemu te słowa, to nieobecność informacji na temat kwerend przeprowadzonych w Archiwum Państwowym w Gdańsku – jego zasób jest niezwykle bogaty dla dziejów politycznych i ustrojowych całego państwa szlacheckiego, w tym również do czasów saskich. Mimo tego, **trzeba podkreślić, że zasięg przeprowadzonych kwerend i liczba zebranych źródeł są imponujące.** Wydaje się, że badane przez Autora zagadnienia będą od tej pory jednymi z najlepiej udokumentowanych w dziejach ważnych wydarzeń politycznych nie tylko Wielkiego Księstwa Litewskiego, ale całej Rzeczypospolitej w XVIII w. (co jest zasługą zarówno wielu poprzedników dr. Macuka, ale przede wszystkim jego samego).

Rozdział drugi, poświęcony omówieniu systemu międzynarodowych stosunków i sytuacji wewnątrzpolitycznej w Rzeczypospolitej w początku lat 30-tych XVIII w. jest potrzebnym z perspektywy konstrukcji monografii, ale chyba najbardziej ze wszystkich odtwórczy. Autor napisał go opierając się na kompleksowo zebranej literaturze, w tym również tej najnowszej, weryfikując błędne ustalenia poprzedników i kreśląc solidne tło międzynarodowe dla głównych, stanowiących przedmiot pracy zagadnień, czasem sięgając do wyników własnych, uzupełniających bądź sondażowych kwerend.

Pozostałe rozdziały, w układzie chronologiczno-rzeczowym, dotyczą kolejno polityki Rosji wobec Rzeczypospolitej i do kandydatury „Piasta” w 1733 r., narady grodzieńskiej i sejmików litewskich przed sejmem konwokacyjnym, postanowień sejmu konwokacyjnego i stosunku do nich szlachty i magnatów Wielkiego Księstwa, stosunku Rosji do sytuacji w Rzeczypospolitej po sejmie, charakterystyki wyjątkowości sytuacji politycznej na sejmiku nowogródzkim i jej wpływu na ukształtowanie się stronnictwa popierającego kandydaturę elektora Fryderyka Augusta, przedstawienia udziału szlachty litewskiej w rozdwojonej elekcji, omówienia działań zwolenników Stanisława Leszczyńskiego, ukazania działań rosyjskich wojsk na wschodzie Wielkiego Księstwa i ich

wpływu na życie polityczne i wreszcie scharakteryzowanie działań zwolenników Augusta III na Litwie od końca 1733 do początku 1735 r. Ostatni rozdział dotyczy już kampanii przedsejmowej 1735 r. i pacyfikacji kraju.

Całość wieńczy obszerne podsumowanie, w którym Autor przekonująco zebrał wnioski wypływające z poszczególnych rozdziałów. Wartościowe są również krótkie podsumowania zamieszczane przez Autora na końcu każdego rozdziału – dla lepszej czytelności można je było oddzielać gwiazdkami od tekstu głównego, aby czytelnik nie miał odruchowo poczucia zetknięcia się z kolejnymi powtórzeniami, których, niestety, w książce nie brakuje.

Konstrukcja pracy wydaje się przemyślana, układ rozdziałów właściwy, choć realizacja narracji oraz jej szczegółowość w poszczególnych rozdziałach nie należą już jednak do najbardziej udanych, nieco brakuje również ogólnego, wprowadzającego rozdziału do dziejów wydarzeń lat 1733-1735 z perspektywy dziejów wewnętrznych całej Rzeczypospolitej, co pozwoliłoby na ukazanie lepszego tła dla wydarzeń na Litwie (o czym niżej).

Pewną wątpliwość budzi brak precyzji tytułu książki w odniesieniu do zawartości. Głosi on, że monografia poświęcona będzie dziejom bezkrólewia z lat 1733-1735, podczas gdy w rzeczywistości od września/października 1733 r. mieliśmy do czynienia z dwukrólewiem oraz walką o tron obozów i sojuszników dwóch elektów: Stanisława Leszczyńskiego i Augusta III (ten ostatni zresztą od 17 stycznia 1734 r. był już nawet koronowany) – co zresztą Autor szczegółowo prezentuje na kolejnych kartach swojej książki. Może bardziej zasadny byłby tytuł „Życie polityczne Wielkiego Księstwa Litewskiego podczas bezkrólewia i rywalizacji o tron Rzeczypospolitej w latach 1733-1735”?

Ta ostatnia uwaga, odnosząca się do propozycji korekty tytułu, proponuje również dodanie do niego słowa „Rzeczpospolita”. Kolejnym, ogólnym zastrzeżeniem w odniesieniu do całości książki jest zbyt słaba obecność w niej wydarzeń obejmujących swym zasięgiem całą Rzeczpospolitą, również Koronę. Czytelnik ma czasem wrażenie, że omawiane wydarzenia odnoszą się niemal wyłącznie do Litwy, a reszta państwa szlacheckiego ma w nich skromny lub żaden udział. Konsekwencją tego mogą być po wielokroć niezbyt precyzyjne lub nieostre wnioski. Jako przykład można wskazać już sam cytat otwierający książkę, uznany przez Autora za jej motto (wykorzystany też na s. 241),

a pochodzący z listu rosyjskiego dowódcy jednego z oddziałów wojsk interwencyjnych w Wielkim Księstwie, gen. Jurija Riepnina: „Sądziliśmy, że sprawę litewską załatwimy bez większych trudności, jednak niniejszym po wtóre donoszę, że Litwini są o wiele bardziej uparci i mężni niż Polacy.” Oczywiście, nie należy podważać takiej możliwości w wielu jednostkowych przypadkach, tym bardziej, że historia zna dowody męstwa wojsk litewskich i wątpliwego zachowania oddziałów koronnych (żeby choć wspomnieć bitwę pod Kowalewem 5 października 1716 r., kiedy to Litwini dzielnie bronili się przed wojskami saskimi do końca, podczas gdy Koroniarze pierzchli – bitwa ta zaważyła mocno na losach negocjacji przed kluczowym dla losów państwa Sejmem Niemym 1717 r.). W odniesieniu jednak do wydarzeń z lat 1733-1735 uogólnienie to może wydać się krzywdzące, jeśli bliżej przyjrzeć się działaniom szlachty i sejmików w Koronie, niezwykle zbliżonych do tych litewskich – Autor zresztą zna literaturę na ten temat oraz wiele źródeł, skromnie jednak korzysta z nich w książce (może pewnych podobieństw dostarczyłaby lektura, pominiętej przez Autora, edycji listów obrazujących działania województw poznańskiego i kaliskiego wobec podwójnej elekcji: *Z dziejów wojny o sukcesję polską. Listy Wielkopolan do Jana Tarły wojewody lubelskiego z lat 1734-1735*, wyd. G. Glabisz, M. Zwierzykowski, Poznań 2018). Trzeba również pamiętać, że oddziały i konfederacje partykularne koronne borykały się nie tylko z Rosjanami, ale w dużej mierze również z wojskami saskimi, które są niemal nieobecne w książce pisanej prawie wyłącznie z perspektywy litewskiej. To spory mankament wynikający z zawężenia perspektywy analitycznej, która, jak już to podkreśliliśmy, była doskonale znana Autorowi z rozległej lektury. Wyraźnie brak w ocenianej monografii obszerniejszego rozdziału, w którym zostałby nakreślony obraz wydarzeń ukazanych z perspektywy całej Rzeczypospolitej.

Niedosyt pozostaje również z powodu braku syntetyzującej refleksji oceniającej rzeczywisty poziom realizacji licznych, opisanych w książce, uchwał sejmikowych co do organizacji oddziałów w obronie Stanisława Leszczyńskiego w końcu 1733 i na przestrzeni 1734 r., a także ich rzeczywistego udziału w walkach z wojskami rosyjskimi. Wśród licznych, rozproszonych opisów raczej dominują przykłady taktycznego wycofywania się, nawet przed niedużymi oddziałami dowodzonymi przez młodszych oficerów, czasem nawet podoficerów (często bez wsparcia artylerii). Nie wiemy również, jak wyglądała kwestia realizacji uchwał podatkowych poszczególnych sejmików (konfederacji partykularnych), tak dobrze prezentujących się na papierze – być może nie jest to możliwe

w większości przypadków, ale może warto by poświęcić tym rozważaniom nieco więcej miejsca.

Najwięcej zastrzeżeń można mieć do sposobu prezentacji ogromnej masy faktów, które w skrupulatny sposób, korzystając z licznych źródeł, Autor opisał w swojej książce. Sposób chronologicznego i rzeczowego relacjonowania uchwał sejmików jest dobry i czytelny, jeśli stosować go przy pisaniu monografii jednego sejmiku. Kiedy jednak trzeba je omówić po kilka razy dla wszystkich 24 sejmików litewskich, wówczas powstaje niezwykle nużąca i trudna do przebrnięcia narracja, w której mniej wtajemniczony czytelnik po prostu się gubi. Podobnie rzecz się ma z powtarzającymi się na wielu kartach książki wyliczankami wybieranych posłów, sędziów kapturowych, konsyliarzy, szlachciców popierających kandydatury poszczególnych władców. Od razu nasuwa się brak wykorzystania przez Habilitanta innych metod prezentacji danych, jak tabele umieszczane w tekście (w całej książce znajdziemy zaledwie jedną, niezwykle skromną, na s. 216), a przede wszystkim aneksy, których nie ma wcale. Tak szczegółowa prezentacja wielu drobiazgowych informacji, przy zastosowanej konstrukcji, spowodowała, że dość często podczas lektury ma się wrażenie obecności nieuzasadnionych powtórzeń (czasem nawet na jednej stronie, jak np. s. 63, gdzie Autor dwa razy powtarza niemal to samo zdanie o wskazaniu na innego „Piasta” w przypadku niemożliwości wyboru elektora saskiego i Stanisława Leszczyńskiego); podobne powtórzenia na s. 165 i wielu innych.

Do ogromnych zalet książki należy zaliczyć przede wszystkim niezwykle kompetentne podsumowanie dotychczasowych, prowadzonych przez kilka pokoleń historyków z różnych krajów badań, weryfikację ich ustaleń, wielokrotną korektę błędnych lub źle zinterpretowanych twierdzeń, a przede wszystkim dodanie ogromnej liczby faktów i wniosków płynących z odnalezionych nowych źródeł. Jednym z osiągnięć, dobrze udokumentowanych w książce dr. Macuka, zmieniających twierdzenia dawnej historiografii, jest obalenie mitu, że elekcja i utrwalenie na tronie Augusta III była wyłączną zasługą wroga nastawionych do Stanisława Leszczyńskiego Litwinów – wprost przeciwnie, udowodnił, że choć wśród skromnej liczby zwolenników kandydatury Wettyna na polu elekcyjnym na Pradze mieli oni liczebną przewagę, to jednak miazdząca większość obywateli Wielkiego Księstwa, zarówno przed elekcją, ale również później, opowiedziała się za Stanisławem Leszczyńskim (poparło go zresztą również wielu tych, którzy na Pradze opowiedzieli się inaczej). Co więcej, dzięki drobiazgowym badaniom źródeł sejmikowych,

ale również korespondencji, diariuszy i wnikliwej analizie bogatych źródeł rosyjskich, Habilitant zrekonstruował genezę i uwarunkowania funkcjonowania na Litwie skromnego stronnictwa zwolenników rosyjskich, którzy odegrali kluczową rolę polityczną dzięki interwencji militarnej wojsk rosyjskich (bez niej ich rola nie miałaby żadnego znaczenia) – wskazał między innymi na ważną rolę zadawnionego konfliktu litewskiego wokół „dóbr neuburskich”, a także wyjątkowe znaczenie sejmiku nowogrodzkiego dla dalszych losów stronnictwa przeciwników Stanisława Leszczyńskiego. Bardzo interesujące są również obserwacje odnoszące się do mechanizmów rządzących przebiegiem różnych zgromadzeń, w różnych okresach, na które wpływały czasem zwykłe kłótnie i spory konkretnych rodzin, decydujące o chwilowych sukcesach i porażkach. Z kolejnych rozdziałów czytelnik pozna również szczegółowo metody stosowane przez Rosję do skutecznego wpływania na wydarzenia w Rzeczypospolitej. Co ważne, całość wywodów i analiz prowadzona jest z niezwykle znanym realiom i specyfiki funkcjonowania ustroju Wielkiego Księstwa Litewskiego, które w wielu aspektach różniło się od Korony. Za bardzo wartościowe warsztatowo uważam próby krytycznej analizy sufragiów spisywanych podczas elekcji i publikowanych drukiem – dzięki odnalezionym przez Autora źródłom i wnikliwym porównaniom już wiemy, że należy do nich podchodzić z wielką ostrożnością (z całą pewnością nie odzwierciedlają rzeczywistego poparcia, mogą zawierać fałszerstwa i celowe lub przypadkowe opuszczenia). Opracowany do książki indeks osób, w szczególności przy licznie obecnych w tekście długich listach i wykazach uczestników różnych wydarzeń, będzie dla przyszłych badaczy nieocenioną pomocą (szczególnie w biografistyce) – tym bardziej, że dr Macuk w wielu przypadkach sam dokonywał identyfikacji postaci występujących w źródłach wyłącznie z podaniem urzędu lub posiadanego starostwa (co potwierdza jego znakomitą orientację w środowisku ówczesnej szlachty litewskiej).

W głównym osiągnięciu Habilitanta, zgłoszonym jako podstawa wszczęcia przewodu habilitacyjnego, można wskazać oczywiście nieco drobniejszych usterek, dostrzeżonych podczas lektury, które w niczym nie mącą jednak bardzo pozytywnego obrazu całości książki i jej wartości naukowej – część z nich wynika zapewne z braku uważnej korekty. Np. na s. 14 w czwartym akapicie od góry chodzi zapewne o lata 80-te XX w. (a nie XVIII); na s. 116 i 117 można mieć wątpliwość, czy szlachta wilkomierska odkładała rozstrzygnięcie decyzji co do przysięgi uchwalonej na sejmie konwokacyjnym do sejmiku elekcyjnego czy do sejmiku (przed)elekcyjnego; na s. 148, w przypisie 11

możemy przeczytać, że wśród zobowiązań władcy Prus w umowie z Rosją o wsparciu działań w Polsce miało być skierowanie „korpusu pruskich wojsk do wielkopolskiego Gorzowa” – to oczywista pomyłka, obecny Gorzów Wlkp. to ówczesny Landsberg, leżący wówczas w granicach państwa pruskiego – bardziej odpowiednio byłoby zatem napisać, że pruski korpus miał zostać rozmieszczony na granicy z Koroną, w pobliżu Wielkopolski; na s. 149 Autor mógłby rozwinąć, choć w przypisie, informację, że w relacji z 7 czerwca 1733 r. Loewenwolde informował dwór petersburski o licznych obietnicach z Litwy i Wielkopolski dotyczących zawiązania konfederacji w obronie wolnego głosu; na s. 157 możemy przeczytać nieprawdziwą informację, że Antoni Poniński, który podniósł łaskę marszałkowską w kole elekcyjnym zgromadzonym na warszawskiej Pradze, uczynił to jako poseł z „województw wielkopolskich”, co jednoznacznie sugeruje, że był jakoby posłem z województw poznańskiego i kaliskiego – jest to oczywista nieprawda (nota bene Wielkopolanie postanowili udać się na elekcję viritim, nie wybrali zatem posłów), Antoni Poniński nie był ponadto obywatelem obu województw, a województwa sieradzkiego (ziemi wieluńskiej), choć wywodził się z rodziny Ponińskich osiadłych i aktywnych w Wielkopolsce; po prostu przybył na sejm elekcyjny wracając z misji dyplomatycznej po śmierci króla do Danii i Szwecji (zob. biogram A. Ponińskiego autorstwa Ewy Szklarskiej w PSB); na s. 191 Autor napisał o wprowadzeniu rosyjskich wojsk na mocy gwarancji z 1716 r., choć wcześniej słusznie wspominał o 1717 r.; na s. 221 omyłkowo zapisano, że korpus Lwa Izmałowa miał wyjść z Wilna przeciwko oszmiańskiej szlachcie w styczniu 1733 r. (zamiast prawidłowo 1734).

Podsumowując powyższe rozważania, pomimo pewnych uwag opisanych powyżej oraz drobnych potknięć, wartość naukowa ocenianej książki oraz jej wpływ na stan wiedzy historycznej na temat wojny o sukcesję polską w latach 1733-1735 jest bez wątpienia bardzo pozytywny i znaczący. Przyszły autor syntetycznego ujęcia obejmującego zarówno Koronę, jak i Wielkie Księstwo Litewskie, będzie miał zdecydowanie ułatwione zadanie. Co więcej, przyszli wydawcy akt sejmików litewskich z tego okresu będą dr. Macukowi niezmiernie wdzięczni.

Oprócz monografii istotne miejsce w dorobku publikacyjnym Habilitanta zajmuje aż 41 artykułów w czasopismach naukowych, w tym 33 w czasopismach białoruskich, ale również w 2 litewskich, 2 ukraińskich, 1 rosyjskim, 1 francuskim (artykuł w „Cahiers du monde Russe” – obecnie 70 pkt.) i 3 polskich (artykuły w: „Przeglądzie Historycznym” –

obecnie 70 pkt., „Klio” – obecnie 70 pkt. oraz „Białoruskich Zeszytach Historycznych”) – są to teksty przeważnie w języku białoruskim, ale również polskim, rosyjskim, litewskim i francuskim.

Poza tym dr Macuk jest autorem 60 rozdziałów w wieloautorskich monografiach naukowych, artykułów w materiałach opublikowanych po konferencjach, w zbiorach dedykowanych wybitnym uczonemu oraz drobniejszych tekstów popularnonaukowych, w tym 39 opublikowanych na Białorusi, 12 w Polsce, 6 na Litwie, 2 w Rosji i 1 na Ukrainie (głównie w języku białoruskim, ale również w językach polskim, litewskim i rosyjskim).

Zarówno artykuły w czasopismach, jak i teksty w pracach zbiorowych stanowią dość spójny naukowo zbiór tekstów poświęconych dziejom Wielkiego Księstwa Litewskiego, przede wszystkim jego dziejom politycznym i ustrojowym w XVIII w., ze szczególnym skupieniem na okresie panowania Wettynów (funkcjonowanie urzędów, sejmików i udział posłów litewskich w sejmach Rzeczypospolitej, kształtowanie się i rywalizacja ugrupowań politycznych, fakkji, w łonie elit litewskich w XVIII w., a także historia wojskowości). Są to jednak również opracowania zagadnień historii regionalnej, dziejów miast i regionów dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Część tekstów obejmuje nico szersze ramy chronologiczne, sięgając XVII, a nawet XVI w. Co trzeba podkreślić, większość prac Habilitanta opiera się w znacznym stopniu na jego rozległych badaniach archiwalnych i bibliotecznych, prowadzonych nie tylko na Białorusi, ale również w Polsce, na Litwie, Ukrainie, w Rosji, Niemczech, Austrii i Francji, wprowadzając do obiegu naukowego wiele cennych i nieznanych wcześniej faktów i wyników analiz.

Dr Macuk w latach 2005-2021 wziął udział w imponującej liczbie krajowych i międzynarodowych (w tym również organizowanych poza granicami Białorusi – w Polsce, na Litwie, Ukrainie i w Rosji) konferencji, sympozjów i kongresów, wygłaszając na nich referaty. Wśród nich są jednak tylko 23 konferencje zorganizowane na Białorusi, pozostałe miały miejsce w Polsce (16), na Litwie (9) i w Rosji (3). Był również współorganizatorem dwóch międzynarodowych konferencji i okrągłego stołu zorganizowanych w Mińsku.

Habilitant w ocenianym okresie może się również wykazać niezwykle aktywnym udziałem w realizacji projektów naukowych finansowanych dzięki grantom uzyskiwanym w procedurach konkursowych (łącznie 12 projektów, w tym 10 już zakończonych) – przede wszystkim w Polsce, ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Fundacji z Brzezia Lanckorońskich

(granty kierowane przez prof. A. Rachubę, prof. H. Lulewicza i prof. K. Mikulskiego) oraz na Białorusi – tu również jako kierownik, we współpracy z historykami białoruskimi, litewskimi i francuskimi (grant białorusko-litewski z Państwowego Komitetu Nauki i Technologii, grant francusko-białoruski z Republikańskiej Fundacji Badań Podstawowych). Habilitant korzystał również z programów międzynarodowych wspierania badań naukowych, finansowanych przez American Council of Learned Societies (Humanities Program in Belarus, Russia and Ukraine), Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie (program im. Roberta Boscha) i Fundację Gerda Henkel Stiftung.

Dr Macuk w latach 2005-2021 brał udział w stażach i pobytach badawczych w Polsce i na Litwie, finansowanych przez Fundację Królowej Jadwigi UJ, Fundację Popierania Nauki Polskiej – Kasę im. J. Mianowskiego, Komitet Polski UNESCO, Muzeum Historii Polski i Międzynarodowe Centrum Kultury, a także Ministerstwo Edukacji i Nauki Republiki Litewskiej.

Z uwagi na charakter zatrudnienia dr. Macuka jako pracownika naukowo-badawczego w Instytucie Historii NAN Białorusi, oraz jego obecną sytuację zawodową, nie prowadził on żadnych zajęć dydaktycznych, w związku z czym ten element nie może stanowić przedmiotu oceny. Fakt ten w najmniejszym stopniu nie umniejsza jednak wartości ocenianego dorobku – aktywność naukowa, opisana wyżej, z nadatkiem uzupełnia ten brak.

W okresie podlegającym ocenie, dzięki swoim publikacjom oraz aktywnemu udziałowi w życiu konferencyjnym dyscypliny nauk historycznych dr Andrej Macuk ugruntował swoją solidną pozycję jednego z najważniejszych historyków dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego w czasach saskich, wybitnego znawcy ustroju i szlachty litewskiej tego okresu. Co trzeba wspomnieć, już teraz Habilitant jest członkiem zespołu kierowanego przez prof. Andrzeja Rachubę, zajmującego się wydawaniem akt sejmikowych z terenów Wielkiego Księstwa. Jego zmuśnienie i konsekwentnie od lat prowadzone badania są niezwykle solidną podstawą do rekonstrukcji spuścizny źródłowej sejmików litewskich, której, w odróżnieniu od wielu sejmików koronnych, trzeba najczęściej pracować poszukiwać w niezliczonych tomach rękopisów w wielu krajach Europy. Z pewnością zaowocuje to w nieodległej przyszłości ogromną wartością źródłową i naukową tomów z opracowywanego przez niego okresu XVIII w.

Biorąc pod uwagę analizę publikacji, wystąpień konferencyjnych, pobytów stażowych, ale również rozległej współpracy naukowej z ośrodkami w Polsce i na Litwie, trzeba wysoko ocenić stopień umiędzynarodowienia ocenianego dorobku w języku białoruskim, polskim, rosyjskim, ale również litewskim i francuskim. Od wielu lat jest stałym uczestnikiem projektów badawczych realizowanych w Polsce. Prace dr. Macuka są wykorzystywane i cytowane w historiografii krajów spadkobierców dawnej Rzeczypospolitej, a współpraca naukowa przybiera postać publikacji powstających w wyniku kooperacji uczonych z różnych krajów. W tym wymiarze można z przekonaniem stwierdzić, że Habilitant spełnia kolejny wymóg stawiany w postępowaniu habilitacyjnym przez Ustawę z 2018 r., to znaczy jego aktywność realizowana była w więcej niż jednej instytucji naukowej – oprócz macierzystego (do 2020 r.) Instytutu Historii Narodowej Akademii Nauk Białorusi, również w Instytucie Historii im. T. Manteuffla PAN i w Polskim Towarzystwie Historycznym.

Uwzględniając wszystkie oceniane wyżej elementy mogą bez wątpliwości, jednoznacznie stwierdzić, że recenzowane osiągnięcie naukowe oraz pozostała aktywność naukowa dr. Andreja Macuka stanowią istotny wkład w rozwój wiedzy historycznej (co godne podkreślenia, również w wymiarze międzynarodowym), ich duża część była opublikowana w wydawnictwach oraz w czasopismach z wykazów Ministerstwa Edukacji i Nauki (z oczywistych względów dotyczy to publikacji wydanych drukiem głównie w Polsce) i były realizowane w ramach więcej niż jednej instytucji naukowej, czego wymaga art. 219 ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2021 r., poz. 478) w przypadku postępowania o uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie historia. W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie dr. Andreja Macuka do dalszych etapów postępowania.

prof. dr hab. Michał Zwierzykowski